

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ САНКЦІЇ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Гонак Ігор Михайлович,

аспірант кафедри міжнародної економіки,

Тернопільський національний економічний університет

Питання забезпечення міжнародної безпеки набуло своєї актуальності ще з другої половини ХХ століття, коли економічно розвинуті країни підписали главами країн та урядів 33 європейських країн, а також США і Канади у серпні 1975 р. Заключний акт наради з безпеки і співробітництва в Європі (Гельсінський акт) [1] та у грудні 1994 р. Україна, Росія, США та Великобританія підписали Будапештський меморандум [2].

Зважаючи на загострення політичних та економічних відносин у світі, Гельсінський акт забезпечує принципи взаємовідносин між країнами, а саме: співробітництво між країнами; непорушність кордонів; суверенна рівність і поважання прав; незастосування сили чи погрози силою; територіальна цілісність країн; мирне врегулювання спорів; поважання прав та основних свобод, включаючи свободу думки, совісті, релігії і переконань; рівноправність і права народів розпоряджатися своєю долею; сумлінне виконання зобов'язань за міжнародним правом [3,с.473].

Безумовно, дотримання цих та інших документів міжнародним співтовариством гарантувало стабільний економічний та політичний розвиток країн, забезпечення безпеки та зростання спільного добробуту, ефективне та взаємовигідне співробітництво між країнами. Тому порушення цих договорів певними країнами визнаються як такі, що завдають політичних та економічних втрат не лише окремим країнам, а і, фактично, всій міжнародній спільноті, тому викликає зворотну реакцію на такі дії. Для уникнення гострого протистояння із-за порушення міжнародного законодавства та міжнародних зобов'язань деякими країнами міжнародне співтовариство намагається використовувати не

військові, а правові та економічні засоби впливу, одним із яких є міжнародні санкції.

Застосування санкцій проти країни, відповідальної за міжнародне протиправне діяння, можливе у формі індивідуальної або колективної самопомоги (англ. *seft-help*), яка покладається на самі країни. Самопомога розглядається як дії потерпілої країни у відповідь (англ. *retaliatory*) з метою спонукати країну, відповідальну за міжнародне протиправне діяння, виконати її зобов'язання відповідно до міжнародного права, тобто санкції є здійсненням права потерпілої країни на притягнення до відповідальності країни, яка порушила свої зобов'язання щодо неї або порушила права третіх країн, в яких виражається їх спільний інтерес. Останнім часом щодо дій країн у відповідь вживається термін «контрзаходи» (англ. *counter-measures*) [4, с. 425].

Таким чином, еволюція міжнародного права та національних законодавств зумовили виникнення принципу, згідно з яким міжнародна спільнота має юридичний, політичний, економічний і соціальний інтерес щодо додержання всіма країнами основних норм міжнародного права. І порушення цих норм міжнародного права є порушенням ерга омнес (лат. *erga omnes* – такий, що поширюється на всіх). Зазначений принцип може використовуватись для самопомоги поширенням концепції «жертви порушення» на всю міжнародну спільноту країн, де правова норма має характер *erga omnes*. Є наявним існування спільного інтересу щодо уникнення порушення принципів мирного співіснування. Тому країна, яка безпосередньо не постраждала від порушення своїх прав, також має право на контрзаходи проти країни правопорушниці міжнародного права.

Санкції, які застосовуються у практиці міжнародних відносин, можна поділити на: «1) дипломатичні санкції; 2) фінансові санкції; 3) торговельні санкції; 4) «розумні» (індивідуальні) санкції» [5, с. 167].

Дипломатичні санкції можуть бути наступними: відкликання (висилання) посла або припинення міждержавних перемовин; виключення країни-порушника із міжнародних організацій або призупинення їх членства у цих

організаціях, призупинення можливості голосування у міжнародних організаціях; закриття у інших країнах неурядових організацій та культурних центрів, що фінансуються із джерел, що знаходяться у країні-порушнику міжнародного права; денонсація раніше підписаних і ратифікованих міждержавних договорів.

Фінансові санкції можуть бути такими: припинення надання фінансової допомоги; заборона або ускладнення надання міжнародних кредитів, вимога дострокового повернення вже наданих кредитів; підвищення процентних ставок по наданим кредитам у зв'язку із зростанням ризиковості інвестування в умовах нестабільності міжнародного становища країни-порушника міжнародного права; замороження фінансових активів; ініціювання фінансових розслідувань проти суб'єктів країни-порушника за використання офшорних схем для уникнення оподаткування; заборона для суб'єктів країни-порушника міжнародного права інвестування у активи інших країн.

Торговельні санкції виражаються у обмеженні експорту та імпорту, торговельне ембарго, виключенні із міжнародних торговельних організацій (наприклад, ГАТТ – СОТ [6]). Обмеження експорту та імпорту може супроводжуватись: зростанням митних зборів із експортно-імпортних операцій; більш прискіпливим дотриманням фітосанітарних норм та стандартів виробництва товарів іншими країнами та введення нових, більш жорстких, фітосанітарних норм та стандартів виробництва товарів; подовження на митниці терміну оформлення документів та перевірок товарів із країни-порушника. Ембарго може бути на імпорт та експорт зброї та товарів і комплектуючих подвійного призначення, на експорт із країни-порушника міжнародного права товарів із високою частиною доданої вартості, на експорт із країни-порушника бюджетоутворюючих сировинних (наприклад, ембарго на експорт нафти із Ірану [7]) та високотехнологічних товарів, на імпорт важливих сировинних та високотехнологічних товарів для економіки країни-порушника. Також можливе впровадження обмежень для країни-порушника на транзит товарів у треті країни по території інших країн та спроби контролювати

зовнішню торгівлю країни-порушника. Можливий повний розрив торговельних стосунків із країною-порушником, в тому числі і денонсація підписаних та ратифікованих договорів про вільну торгівлю із країною-порушником або саботаж виконання дво- чи багатосторонніх торговельно-економічних угод без їх юридичної денонсації та спроби перешкодити розвиткові торговельно-економічних стосунків країни-порушника з нейтральними щодо санкцій учасниками зовнішньої торгівлі. До торговельних санкцій також можна віднести бойкот товарів із країни-порушника споживачами з інших країн.

Також можна застосувати «розумні» (індивідуальні) санкції, які можуть проявлятися у замороженні активів або заборона на пересування (в'їзд) щодо окремих компаній або осіб.

Таким чином, вводити санкції доцільно в умовах непрогнозованої зовнішньої політики і є ефективним засобом відновлення статус-кво у стосунках із країнами, що порушують принципи міжнародного права для забезпечення прогнозованості міжнародних економічних і політичних процесів та досягнення поступального еволюційного економічного розвитку глобальної економіки.

Список використаних джерел:

1. Заключительный акт Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_055

2. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_158

3. Юридична енциклопедія: В 6 томах. Том 2: Д-Й / Редколегія: Ю.С. Шемчушенко (голова редколегії) та інші. – К.: «Українська енциклопедія», 1999. – 744с.

4. Юридична енциклопедія: В 6 томах. Том 5: П-С / Редколегія: Ю.С. Шемчушенко (голова редколегії) та інші. – К.: «Українська енциклопедія», 2003. – 736с.

5. Шаров О. Економіка ЄС: санкції проти Росії та їхній зворотний вплив ринок фінансово-банківських послуг / О. Шаров // Журнал європейської економіки. – 2015. – Т. 14, № 2 : черв. – С. 166-182.

6. The World Trade Organization (WTO) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.wto.org/>

7. Нафтове ембарго ЄС проти Ірану набуває чинності [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/a/24631726.html>